

DE LANDWEG

Regina Ullmann

De landweg

Verhalen

Vertaald uit het Duits door
Josephine Rijnaarts

Met een nawoord van
Peter Hamm

Lebowski Publishers, Amsterdam 2016

De vertaalster ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Oorspronkelijke titel: *Die Landstraße: Erzählungen*

Oorspronkelijk uitgegeven door: Insel Verlag, 1921; Nagel & Kimche, 2007

© Regina Ullmann, 1921

© Vertaling uit het Duits: Josephine Rijnaarts, 2016

© Nederlandse uitgave: Lebowski Publishers, Amsterdam 2016

Omslagontwerp: Dog and Pony, Amsterdam

Auteursfoto: © Kantonsbibliotheek Vadiana St. Gallen

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2732 9

ISBN 978 90 488 2733 6 (e-book)

NUR 302

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Opgedragen aan
Ellen Delp
in bewondering

Inhoud

De landweg	
Inhoud	7
<i>Deel een</i>	9
<i>Deel twee</i>	15
<i>Deel drie</i>	23
Over een oud uithangbord	41
De muis	61
De oude man	67
Aardbeien	79
De luchtballon	89
Kerstvisite	95
Naverteld...	101
De gebochelde	107
Het meisje	119
Susanna	143
Nawoord	149

De landweg

Deel een

Het was zomer, maar een jongere zomer dan nu, een zomer die nog evenveel jaren telde als ik. Toch was ik niet blij, niet echt blij, maar ik moest het zijn op de manier waarop iedereen het was. De zon zette me in brand. Hij laafde zich aan het groene heuveltje waarop ik zat, een heuveltje met een bijna heilige vorm, waarop ik het stof van de landweg was ontvlucht. Want ik was moe. Ik was moe omdat ik alleen was. Die lange landweg voor en achter me... De bochten die hij rond het heuveltje beschreef waren niet bij machte, de populieren waren niet bij machte, zelfs de hemel was niet bij machte hem van zijn troosteloosheid te ontdoen. Ik was bang omdat die weg me al na een klein eindje had meegetrokken in zijn ontredde en misère. Het was een lugubere landweg. Een alwetende landweg. Een weg speciaal voor mensen die op de een of andere manier in de steek waren gelaten.

Uit protest haalde ik mijn proviand uit mijn bescheiden reisbagage. Door de warmte was alles oneetbaar geworden. Ik moest het weggooien. Zelfs de vogels zouden het niet meer hebben gelust. Door het gevoel niets te eten of te drinken te hebben kreeg ik ook nog eens honger en dorst. En er was nergens een bron te bekennen. Alleen het heuveltje zelf leek diep in zijn binnenste, onbereikbaar voor mij, het geheim van een bron te herbergen. En ook al had ik gehoopt dat er ergens in de buurt een bron zou zijn,

dan nog was ik er niet naar op zoek gegaan. Ik was moe en zonder tranen toch het huilen nabij.

Waar waren de afbeeldingen die me zo gezegend door mijn kinderjaren hadden geholpen? Ik vond ze op dit heuveltje lijken. Maar toch ook weer niet, want ik zat daar nu. En ik hoorde niet meer op zo'n afbeelding thuis. Ik toverde me een ander tafereel voor ogen, want door de waarheid, die ik mezelf niet bespaarde, had ik tegenover het leven de koppige houding van een bedelaar aangenomen. Ik wilde een ideaal hebben, een ideaal (als de oude me dan al waren afgepakt) dat bij mijn bestaan paste. En ik herinnerde me een schilderij van de jonge Rafaël, dat de droom van een jongeling voorstelde. De zuiverheid van dat schilderij had me altijd verkwikt. Ook vandaag. Maar ik had die zuiverheid niet meer. Dat beeld uit mijn jeugd leek op het heuveltje te groeien en mij naar beneden te duwen, naar de stoffige landweg. Maar ik was nog niet helemaal uitgeput.

Boven op die heuvel welfde zich in mijn geest het reusachtige bed van de heilige Anna. Een engel hield het baldakijn in de wolken. Eronder waren vrouwen, veel vrouwen, liefdevol in de weer. Ze baadden een pasgeboren kind, Maria. De een bracht een kruik, de ander hield doeken gereed. Alles op dat schilderij ademde liefde en vreugde, de zuiverste vreugde die er op aarde bestaat. Ik wendde mijn blik af. Werktuiglijk keek ik omlaag naar de landweg. Om mij heen was niets van dat alles. Ik was alleen op die heuvel, in zekere zin uitgewezen uit mezelf. Niemand weet hoe dat voelt, tenminste niet wanneer hij zich thuis voelt bij struiken en bomen en ze als bed, als kist, als schraag gebruikt, wanneer er in alle levensfasen een ruikertje voor hem klaarligt. Het is voor hem bestemd. Was het God, was het zijn vader, zijn jongere broer die het vanaf het begin al in zijn hand had?

Mijn schoenen zaten onder het stof en mijn voeten schrijnden. Mijn jurk was er een die bij niemand in de smaak behoefde te vallen. Misschien had hij in het begin wel die bedoeling gehad, maar die

was hij dan snel vergeten. Aan zoiets moet je herinnerd worden. Of het nu de vissen in het water zijn, of het lied van een vogel, of liefde zoals alleen de natuur die kent – iets moet ons eraan herinneren. Maar ik was mezelf al ontvallen.

Onder mij liepen vermoeide marktvrouwen. Even omringden ze me als een halvemaan, maar toen waren ze alweer voorbij. Er kwam een kudde aan, gehuld in een wolk van stof. Daarachter volgden een paar kinderen met lege mandjes in hun blauwe handen. Ze keken schuld bewust. Van bovenaf was te zien dat ze hun honger hadden gestild met de magere opbrengst van hun bosbessenooft. Het was toch geld wat ze hadden opgesmikkeld. Ze kenden niet het geluk van die bergkinderen die thuiskwamen van het bessen plukken en bij het eten van hun pap uit de pan nog altijd blijdschap opeelden...

Ik stond even stil bij die herinnering, met mijn ogen nog op de weg. Er kwam een orgelman aan, oude man, landweggetje... Het orgel hing zwijgend op zijn rug. Er liep een hondje achter hem aan, zo dicht op zijn hielen dat het onder hem leek te lopen, zoals honden die verder niets hoeven te bewaken soms onder een huifkar lopen.

Er liep ook een visser langs, want er was een kunstmatige vijver in de buurt.

Ten slotte kwam er zo'n afschuwelijke fietser aan. Het was een heel gewone man. Alleen zag ik duidelijk zijn rode zakdoek uit een vestzak wapperen. O, wat maakte die vreemde fietser me ongelukkig. Zelfs als ik even had nagedacht en me uit liefde voor de mensheid met hem had verzoend, zelfs dan was ik niet meer in staat geweest te glimlachen. En was die fietser niet om te lachen? Was ik in het leven dan van lieverlee al mijn vrolijkheid, al mijn optimisme kwijtgeraakt?

Ik had op de tast een takje lievevrouwebedstro geplukt. Het was dus mei. En niet bijvoorbeeld juli of augustus, of de heetste dag van het jaar? Ik had boven die landweg ieder besef van tijd

verloren. Ik hield de bloemetjes als een orakel in mijn hand. Toen legde ik het takje op mijn schoot. Ik blies een beetje. Het kan ook een zucht zijn geweest.

Het landschap om me heen was niet mooi. Nee, het was het weemoedige landschap rond een zorgelijke landweg, die geen moment vergat dat hij zichzelf stof verschuldigd was, stof tot aan je enkels, fijngewreven door de molenstenen van de zon en de opkomende vollemaan.

Een duisternis verspreidende, niet-afgekoelde nacht en een dag als deze, als de glans van het mooiste malachiet, hadden het voor ons fijngewreven, dat overal aanwezige stof. Het was alsof grootvader het voor ons had achtergelaten, zoals voor de slang in het paradijs, dat stof. Het lag als voortijdige ouderdomssneeuw over de bomen.

‘O, God!’ Die schreeuw om hulp kwam telkens weer onbegrepen over mijn lippen. Ik had het al een hele tijd niet meer gehoord, dat woord. Eerlijk gezegd herinnerde ik het me niet meer.

En God moet je aan den lijve ondervonden hebben.

Natuurlijk wist ik dat de naam van God in ieder dier was gegrift. Iedere grashalm droeg een fijne inscriptie. Zelfs de bloemen hadden er een in hun rondingen. En wat was hun geur anders dan alweer een levend wezen uit de hand van de Schepper? Ik deed alsof ik geen God had. Maar ineens hield ik dat takje lievevrouwebedstro weer in mijn handen. De goedheid die van die bloemetjes uitging, ontroerde me. Ik zweeg en keek.

Beneden op de landweg stond een paard-en-wagen voor een barak. Het lage gebouw was me nauwelijks opgevallen. In gedachten verzonken had ik over de paard-en-wagen heen gekeken. Hij stond onder een kastanjeboom te wachten. Het paard at van de bladeren en trok de kar achter zich aan. Een stem riep dat het halt moest houden. Dat was alles. Boven het gebouw hing een bord waarop waarschijnlijk ‘Herberg De Zon’ stond. Ik kon het niet lezen, maar op het bord stond een zonnetje getekend. Ik stond op.

De gedachte was bij me opgekomen dat die wagen me misschien een eindje mee kon nemen. Dan zou ik in elk geval ergens anders zijn, dat was alweer een stap vooruit. Ik liep naar beneden. Ik voelde me zo log alsof ik zware lasten droeg, onbekende, van over de hele wereld. Toch was het alleen mijn eigen bestaan dat me parten speelde. Mijn bestaan. Opeens begreep ik dat beduimelde woord. Het was ook van toepassing op de landweg.

Ik raapte mijn spullen op. Ik liet mijn blik nog een keer over de wereld glijden. Die was toch mooi?

Ergens lag een kind klaaglijk te huilen, zoals de allerkleinsten doen, die nog geen ogen lijken te hebben. Daar ontbrak het de landweg nog net aan.

Ik stond beneden aan de kant van de weg te wachten. Het paardje kwam aanlopen in een circusdraf, alsof de wereld een eindeloos ronddraaiende carrousel was.

De man op het voorbankje – een bok was het niet – sloeg welwillend met zijn zweep. Hij was nog jong. Hij deelde de plank met een paar magere vrouwen. Achter hen lag allerlei bagage. Ik keek ernaar. Ik keek de jongeman en de vrouwen aan. Ik hoefde niet lang te soebatten. Ze zagen wel dat ik niet meer kon. Medelijden is niet zo zeldzaam als veel mensen denken. Het maakt alleen geen indruk meer, tot we het van nabij ervaren. Hard geworden door het leven denken we dat degenen die het tonen met ons op één lijn zitten. Zo zijn we geworden in onze doffe ellende... De vrouwen staken een hand uit om me op de wagen te helpen. Ik mocht zelf weten waar ik ging zitten.

Ik liep naar de stevigste kist op de wagen. ‘Ja,’ zeiden ze, ‘als u niet bang bent, kunt u ook daar gaan zitten, er ligt een slang in te slapen.’

Ze tilden zelfs bereidwillig het deksel op. Daar lag hij, onder doeken, zich niet van zichzelf bewust. Geel, groen, een beetje rood – ik vond het duivels zoals die slangenstrepen op het dier zich herhaalden, streep naast streep. Het lijf lag in bochten en kron-

kels als symbool van zijn ongebaande wegen. Stof, woestijnstof, ontheemd, en toch leek het me koninklijk in vergelijking met het stof waaraan ik hier was blootgesteld. Want wat maakte het uit of ik wel of niet bang was voor de slang, hij was gekluisterd door zijn eigen aard, en de mensen waren er al in geslaagd die voor hem in een soort onzichtbare gevangenis om te zetten. Ik huiverde. Maar niet meer voor de slang. Ik bleef een hele tijd naar het dier staan kijken, totdat de kleuren voor mijn ogen vervaagden en de aanblik me verveelde.

De kist werd weer afgedekt en het deksel zorgvuldig dichtgedaan. Ik ging erop zitten.

De wagen ratelde. Achter me dwarrelde het stof op. Het omhulde me. Ik ging op de kist liggen en gaf me volledig over aan het geschok, aan het stof en aan de slang.

Ik viel al bijna in slaap, met mijn hoofd op mijn arm. Toen verscheen er weer een fietser, die ons gebogen, in razende vaart, inhaalde. Alles stond stil: de landweg, de populieren, wij en de heuvel. Alleen die fietser kwam vooruit. Hij verdween al in de oneindige verte, onder de hemel, nog altijd gebogen. Waar zou die duivel heen rijden?

De landweg

Deel twee

Als ik denk aan de verdrijving uit het paradijs, lijkt die me nog niet zo lang geleden. Het is een goed verhaal, troostrijk. Het wordt troostrijker verteld dan het in werkelijkheid is. Veel wordt erin verzwegen. Want het is nu niet langer een zaak van twee mensen, of van vele, of van een heel volk en van de stammen die uit dat volk zijn voortgekomen...

Zoals het nu elke dag begint, met elk nieuw mensenleven, is het de zaak van een individu. (Niet van de uitverkorene. Begrijp me niet verkeerd.) Het kan een vrouw zijn die ergens een nering drijft, het kan een poedel zijn, een boom. Wie of wat het ook is, het moet blijven vechten tot het die kinderlijke staat van 'alleen-zijn' bereikt. Er moet een zekere deemoed worden geleerd, een zekere nederigheid, die eindigt in het niets. En het paradijs? Het paradijs is onzeker. We zijn ermee begonnen, we hebben het in elk geval meegebracht. En iedereen moet er zelf voor zorgen dat hij het niet helemaal opmaakt. Als hij sterft, moet hij nog blij kunnen zijn dat hij heeft geleefd. Met die gedachte moet hij zijn ogen sluiten. Dat is de triomf die nog in zijn aardse leven zichtbaar is, dat is zijn tot de hemelen gefluisterde gloria.

De wagen kwam tot stilstand. We stapten uit. Die mensen moesten naar het huis van de burgemeester. Ze moesten met hem onderhandelen, zodat ze toestemming kregen om hier hun beroep uit te oefenen, hier hun geld te verdienen.

En hij gaf die misschien niet graag, want er kwamen veel van zulke rondreizende figuren. Ik kon mijn weg vervolgen. Ik liep tot ik bij een herberg kwam. Waar had ik anders heen gekund? Er stonden hier alleen huizen, elk met zijn eigen kleine lot. Voor iemand als ik was er hier langs de landweg alleen de herberg.

De tuin was stoffig, hij was ook donker. Hoewel het een heel zonnige dag was, leek het er wel nacht. En leeg was het er ook. Ik zocht een plaatsje. Dat wil zeggen, ik vluchtte naar een van de tafels waaraan niemand zat. Zo ben ik nu eenmaal.

Nu had ik hier niets meer te doen. Er scheen een lange, niet nader in te vullen tijdspanne voor me te liggen. Toen keek ik op, verder de tuin in. Er liep namelijk een persoon – wat voor persoon ben ik totaal vergeten – met een maaltijd naar een van de plaatsen die in de schaduw lagen. Daar zat iemand. Ik had het niet gezien. Ook nu zag ik het niet meteen. Die persoon stond ervoor. Ik hoorde alleen gekuch, een soort verontschuldigende kennisgeving dat er een gast in de tuin zat.

Ondertussen had ik dorst en ook echt behoefte aan een maaltijd. Het stof had me toch niet helemaal verzadigd. Nu konden we elkaar zien, de gast en ik. Het was de dood. Ja, het was de dood! Er zat evenveel vel en vlees op zijn botten als bij een stervende. Zijn uren waren geteld. Misschien waren ze dat al maanden en jaren. Teringlijders sterven langzaam. Maar zoals hij in het donker zat, met een regenjas aan, was hij zacht gezegd de dood zelf. Het scheelde niet veel of ik had gehuild. Ik geloof dat ik een paar keer snikte. Ik schoof mijn eten weg. Die man had me zogezegd in mijn kern geraakt, of in wat toen mijn kern was. Want nu eens is de kern iemands hoofd of zelfs zijn statische, vuur voelende haar, dan weer zijn het (bij werkende mannen) de handen of de borstkas, of bij vrouwen, in een tijd dat nog niets ze benauwt, hun alomvattende armen. Maar daar zat mijn kern niet. Het was ook alleen een aanblik van de dood geweest, een waarschuwing. Ik had mezelf gewoon een genoeg willen doen en net als anderen op

de gebruikelijke manier een maaltijd willen nuttigen. Toen was de dood gekomen. Hij ging ook niet meer weg, zoals in legenden altijd wordt verteld. Hij bleef. Dat wil zeggen, iedere keer als die maaltijd er was, de enige maaltijd die ik echt graag gewild zou hebben, was hij er ook. Maar zo gaat het altijd. Het was toch al zo dat alles hier blijk gaf van dodelijke zekerheid. (In die tijd heb ik ook het woord daarvoor leren kennen.) Toen het leven me namelijk op die manier bij voorbaat van alle onbekommerde genoegens beroofde, gaf het me in ruil daarvoor het belang van het verlies. Mettertijd leerde ik het verlies zo waarderen dat het me belangrijker leek dan de rijkdom van het leven, waarvoor ik van de natuur zoveel talent dacht te hebben meegekregen.

Toch moeten jullie niet dwars door mijn leven heen naar me roepen, zoals die vogels waarvan je plotseling de woorden verstaat, dat die kennis van het lijden een vooruitbetaling was van mijn loon voor dit bestaan. Door de dagelijkse wederkeer heb ik alles immers terug moeten betalen. Het besef dat me de eerste dag nog sterkte, richtte me de volgende dagen te gronde. Ik hoorde en zag het in zekere zin niet meer, het was er gewoon. En als ik 'het' zeg, bedoel ik mezelf en de dood en nog veel meer dingen die om me heen bestonden, ook al waren ze gedoemd ten onder te gaan. Maar misschien waren ze dat ook niet, of slechts ten dele, want wij leven immers veel te kort om dat te kunnen beoordelen.

Buiten werd er geschreeuwd, een stompzinnig tumult, dat hier aan de vooravond van een feestdag waarschijnlijk altijd al rond de middag begon. Het circuspaardje huppelde langs. Het droeg versierselen die je tot schreiens toe bewogen.

Toen steeg er opeens een verschrikkelijk gekrijs op: varkens. Het was vast voedertijd. Aan de overkant stond namelijk een lage houten hoeve, gebouwd in een vierkant, waarin ze waarschijnlijk waren ondergebracht. En te midden daarvan klonk het klaaglijke geluid van dat kinderspeelgoed: die kleine varkensblaas, die telkens weer sterft en door zijn vier verzwakte poten zakt. Het was

echt kermis. Alleen school er iets dreigends achter. Alleen lag er wat te veel stof op. En eigenlijk waren er geen mensen, geen toeschouwers, geen respectabele klanten voor het vermaak. Het was bedelaarsvolk, dat stof at.

Walgend van het voedsel stond ik op. De gast was ik plotseling vergeten. Het gejammer van die kleine varkensblaas maakte me zo moe, en dan dat enorme, echte gekrijs erachter. En het mid-daguur, dat me vloerde... Wat moest ik doen? Even gaan slapen misschien? Als er niets anders meer op zit, proberen we alles. Het was wel klaarlichte dag. En toen ik mijn kamertje in liep, zag ik pas hóé licht het was. De dag leek er voorgoed naar binnen te zijn geklommen. Terwijl buiten alles wat overdag nodeloos luid zijn eigen naam had geroepen rond de schemering misschien zou verstommen, en er wellicht boven de daken en heuvels ook weer eens een maan opkwam die met de populieren speelde als met fonteinën, zou hier boven in mijn kamer alles onverstoortbaar hetzelfde blijven. Dat kon niet anders. Het bed, de tafel, de overbodige kandelaar en ook de muren hadden allemaal zoveel nuchtere werkelijkheid opgeslagen dat ze zich door niets uit het veld lieten slaan. Die werkelijkheid was op deze plaats heer en meester. Daarom gaf ik ook geen kik. Ik zette zelfs het raam nog open.

Moe als ik was, bleef ik bij het raam staan wachten. Misschien toch op de nacht, misschien op de nacht van de slaap? Ik wist het niet. Ik keek naar beneden. Eindelijk begreep ik het: het was het erf met de varkens dat me zo interesseerde. En tegelijk dacht ik aan nog veel meer, zoals we altijd doen wanneer we ons ellendig voelen. Ik dacht aan de spottende blik van de waard toen ik binnenkwam, en ik dacht aan het geklets van de bedienden dat ik vanuit de verte had gehoord, een gesprek met de dood, dat als vanzelf op gedempte toon werd gevoerd. O, zo'n gesprek en zo'n blik vergeet je nooit meer, ook al lijkt je ze met dromende oren en dromende ogen te hebben waargenomen. O, ik had veel van zulke dingen die ik nooit zou vergeten. Ik was er echt rijk aan. Toch

klaagde ik eigenlijk niet over dat geschenk van mijn geheugen.

Tenslotte kende ik een man die altijd, elke dag opnieuw, onder zo'n spottende blik moest leven, zonder dat iemand kon zeggen waarom. Ja, uitgerekend hier had ik zo'n man gevonden: een varkenshoeder.

Terwijl ik met steeds grotere ogen van de honger omlaagkeek, liep die grijze knecht vele malen over het erf.

Zijn vlijt wekte de indruk dat hij moeiteloos, bijna soepel liep, zoals ik me kan voorstellen dat iemand in het hiernamaals loopt. Maar hij liep krom, 'zo krom als een hoepel', zoals het in de volksmond heet, en de dingen die hij pakte, leken met hem op één hoogte, maar bevonden zich in werkelijkheid vaak hoger, doordat hij zo oud en krom was.

Ik zag het die middag en het staat voor altijd in mijn geheugen gegrift: de liefde waarmee hij de dieren verzorgde, een liefde die hem onder het werk bijna een glimlach ontlokte. Een glimlach die natuurlijk gepaard ging met gezucht en gekuch, zoals bij oude mensen gebruikelijk is. Een glimlach die een beetje deed denken aan iemand die aan het eind van zijn leven is gekomen, en ook aan de dieren zelf. Niet dat hij voortkwam uit dierlijke gevoelens, eerder uit medeleven, uit liefde. O, je kon het ook heel goed onnozelheid noemen als je wilde, verregaande onnozelheid. En ik weet zeker dat hij vaak geen beter voedsel kreeg dan de varkens zelf. Want dat harde brood moest in zijn tandeloze mond aanvoelen als steen. De dieren knorden als ze hem ermee zagen lopen, dat zag ik die eerste keer en nog vele keren erna. En behalve de dieren wist ook de hele omgeving dat hij hard brood te eten kreeg. En net als die varkens wist ook geen mens waarom.

De waard, mijn waard en tevens de baas van de varkenshoeder, was de zoon van de man die hij eigenlijk gediend had. Zijn eigenlijke meester, die hij als knecht had overleefd, maar in zekere zin nog steeds diende, ook al was die meester dood, was een goed, rechtschapen man geweest. Maar de zoon was, zoals zo vaak zon-

der uitleg of waarschuwing gebeurt, kwaadaardig en ongemeen hardvochtig. Het was iemand die plezier had in wat ons afgrijzen inboezemt. Hij was het die zijn knecht iedere dag zelf dat brood gaf. Roekeloos waagde hij zich iedere dag tot aan de rand van die onschuld. Hij wist dat die rand sterk was, dat hij niet in de diepte zou storten. Want ook al beschikte de knecht vanbinnen misschien over een wijsheid die dat allemaal zag en voelde, het was niet de wijsheid van een gewoon mens.

Daar was hij te oud voor, hij was vijffennegentig. En vroeger, ja, lachen jullie maar, vroeger was hij er misschien te jong voor. Als niemand je vertelt dat je kinderjaren voorbij zijn, weet je het misschien ook niet.

In elk geval klaagde hij hoogstens, zo las ik op zijn gezicht, over de plotselinge achteruitgang van het bedrijf, zodat alleen zijn varkenshoeve nog geen gevaar liep en zijn waarde had behouden. Misschien was dat ook zijn hoogsteigen manier om te klagen over het ruwe optreden van de waard. Want de herberg was altijd leeg. Er kwamen alleen rondtrekkende reizigers, verder die dode man en dan nog een arme vrouw, aan wie geen eer te behalen viel. En als die ook weg waren (ik volgde zijn gedachten, want ik kon bijna dwars door hem heen kijken), wie kwam er dan?

Straks stond zijn wrede meester op straat en werd het varkenskot nog zijn toevlucht. En dan zou hij met zijn vijffennegentig jaar worden weggejaagd. Want met een mens die in het geheim al een tijd kampt met armoede en gebrek, kan het snel bergaf gaan.

Maar juist dat maakte hem niet ongerust, las ik vanuit mijn raam op zijn gezicht.

Juist dat was het geheim.

Het staat geschreven in het grote boek, in iedere passage. Hij was zelf een woord uit dat boek. Hij was een woord dat in een speciale passage was geplaatst. Hij stond geschreven in de verloren zoon.

Ik dacht er een hele tijd over na. Want terwijl het lawaai daar

beneden steeds meer aanzwol, ontstond er in mijn binnenste door die simpele waarneming een gelukzalige stilte.

En ik haalde me het verhaal voor de geest, op drie manieren verteld: op de manier van de hardvochtige waard, op de manier van de simpele knecht en op de manier van mijn eigen leven. Ieder van ons was een verhaal van de verloren zoon. Alleen wanneer ze eindelijk rijp werden en als zoete vruchten in het paradijs zouden afvallen, dat wist niemand. Met die gedachte ging ik ingetogen slapen. Het was weliswaar nog niet eens avond. Maar voor mij was het nacht. Ik hoorde het nog waaien en ruisen en voelde dat er een wervelwind door de straat trok. Toen zette iemand een ladder tegen mijn muur en sloeg er met een zware hamer een keilbout in. Maar op dat moment was ik al ver weg, ver van mezelf. En toen riep iemand, die waarschijnlijk spijkers tussen zijn lippen had, iets naar degene die het koord bevestigde, voor de koorddanser die eroverheen moest lopen...